

Başvuru No: 57344/19
Atakan Akbaba/Türkiye

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DERNEĞİ (İFÖD)

Tarafından Sunulan

ÜÇÜNCÜ TARAF GÖRÜŞÜ

İFÖD, ifade özgürlüğünü savunan ve destekleyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur

Giriş

1. İFÖD, Atakan Akbaba/Türkiye (No. 57344/19) başvurusuna ilişkin bu üçüncü taraf görüşünde sosyal medya platformlarında ifade özgürlüğü ve dine hakaret konusunu ele alacaktır. Bu davada, başvuru Facebook üzerinden yaptığı bazı paylaşımlar nedeniyle halkın din bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmekten (Türk Ceza Kanunu'nun 216. maddesinin ikinci fıkrası) hüküm giymiştir. Başvuru 6 ay 17 gün hapis cezasına çarptırılmış ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir. Başvuru, bu hüküm nedeniyle AİHS'nin 10. maddesinde öngörülen ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri sürmüştür.
2. Mahkemenin hükümete bildiriminden anlaşıldığı üzere Türkiye'deki yetkililerin halkın din bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme suçunu oluşturduğu kanaatini getirdiği, başvuru yapmış olduğu paylaşımlar şu şekildedir:
  - a. "Cenabı Allah yönetime el koydu"
  - b. "Şu an Ankara kazanda sela okunuyor Tayyib'i kutsuyor dinciler, dininiz batsın 5 kuruş etmez dininiz dinciler"
  - c. "İmam suyunu çıkardı bu nedir ya 3. Sela s2tirin ya dinlemek durumunda mıyız"
3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, taraflara başvuru hakkında açılan ceza davası ve sonucunda verilen hüküm nedeniyle başvuru ifade özgürlüğüne AİHS'nin 10. maddesinin birinci fıkrası anlamında bir müdahalede bulunulup bulunulmadığını sormuştur. Mahkeme ayrıca müdahalenin AİHS'nin 10. maddesinin ikinci fıkrası anlamında (Gündüz/Türkiye, no. 35071/97, 04.12.2003) kanunla öngörülüp görülmediğini ve demokratik toplumda gerekli olup olmadığını da sormuştur. Mahkeme özellikle başvuru Facebook paylaşımlarının içeriğini göz önünde bulundurarak, bu yayınların hangi bağlamda yapıldığı ve zarar verme kapasiteleri hakkında ve ifade özgürlüğü ile ilgili davalarda belirlediği ve uyguladığı kriterler ışığında (Gözel ve Özer/Türkiye, no. 43453/04 ve 31098/05, § 64, 06.07.2010) söz konusu menfaatler arasında denge sağlanması bakımından ulusal mahkemelerin kararlarında yeterli inceleme yapıp yapmadıkları hakkında bilgi talep etmiştir.
4. İFÖD, üçüncü taraf görüşünde, ifade özgürlüğünün din veya dini değerlerin ve dini grupların korunması için sınırlandırılması konusunu ele alacaktır. İfade özgürlüğü ile dinin kutsallarına hakaret, dine hakaret ve dinî nefrete tahrik (dini nefret söylemi) arasındaki ilişkiye ilişkin uluslararası ve Avrupa standartları ele alınacaktır. Görüşte ayrıca iç mevzuatın ve uygulamanın bu standartlara uygunluğu tartışılacaktır. Ardından, sosyal medya paylaşımlarına ilişkin hukuki meselelere genel bir bakış ve bu tür yayınların etkisine ilişkin bir değerlendirme sunulacaktır. Bu nedenle İFÖD, sosyal medya platformlarında yayınlanan yorumların çoğunun nitelik olarak önemsiz ve/veya bu paylaşımların yayılımının Facebook gibi yarı kapalı sosyal medya platformlarında oldukça sınırlı olup olmadığı gibi önemli konuları da değerlendirecektir. İFÖD, az ve sınırlı sayıda Facebook kullanıcısı içeren bir

grubun erişebildiği içeriklerin ana akım bir İnternet sitesinde veya haber sitesinde yayımlanan bir açıklama ile aynı tesiri taşımadığını öne sürmektedir. En sonda da İFÖD, Sözleşmenin 10. Maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğinin ileri sürüldüğü ceza davalarına ilişkin başvuruları incelerken Avrupa Mahkemesinin dikkate alması gereken genel ilkeleri içeren usuli inceleme modeli sunacaktır.

İfade Özgürlüğü ile Dinin Kutsallarına Hakaret, Dini Gruplara Hakaret ve Dini Nefret Söylemi arasındaki İlişkiye İlişkin Uluslararası İnsan Hakları Standartları

5. İfade özgürlüğü, temel bir hak olup İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ("İHEB") 19. maddesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (MSHUS) 19. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("AİHS") 10. maddesi gibi uluslararası insan hakları hukuku sözleşmeleri tarafından korunmaktadır. İfade özgürlüğü hakkı mutlak bir hak olmayıp devletler tarafından MSHUS madde 19 (3) ve AİHS madde 10/2 kapsamında sınırlandırma rejiminin kanunla öngörülmüş olması meşru bir amaç taşıması (başkalarının haklarına veya itibarlarına saygı ya da ulusal güvenliğin veya kamu düzeninin veya kamu sağlığının veya ahlaki değerlerin korunması olarak ayrıntılı bir şekilde listelenmiştir) ve demokratik bir toplumda gerekli olması koşuluyla sınırlandırılabilir.
6. MSHUS madde 19 (3) veya AİHS madde 10/2 uyarınca dinleri veya inancı eleştiren korumak veya bir din veya inancın takipçilerini suçtan korumak ifade özgürlüğünü sınırlamak için meşru bir amaç değildir. İnsan Hakları Komitesi ("İHK") 34 numaralı Genel Yorum'da şunları belirtmiştir:

“Sözleşme'nin 20. maddesinin 2. paragrafında öngörülen özel durumlar dışında, dinin kutsallarına sövmeye ve hakaret yasaları da dahil olmak üzere, bir dine veya başka bir inanç sistemine saygısızlık içeren ifadelerin yasaklanması Sözleşme ile bağdaşmaz. Bu alanda getirilecek yasaklamalar ayrıca 19. maddenin 3. paragrafında belirtilen katı gerekliliklerin yanı sıra 2, 5, 17, 18 ve 26. maddelerde yer alan hükümleri karşılamalıdır. Dolayısıyla, bu tür yasal düzenlemelerin örneğin bir veya birden çok sayıda dine ya da inanç sistemine karşı veya bunlardan yana ayrımcılık yapan, birinin izleyicilerini diğerlerine, dine inananları inanmayanlara karşı kollayan hükümler içermesine izin verilemez. Ayrıca, getirilen yasaklamaların, dinsel liderlerin eleştirilmesini veya dinsel öğretilerle dinsel inanç ilkeleri hakkında yorumlarda bulunulmasını önlemeye veya cezalandırmaya yönelik olarak kullanılmasına da izin verilemez.”¹
7. MSHUS madde 20 (2) ayrıca ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete tahrik oluşturan her türlü ulusal, ırksal veya dini nefreti savunmanın yasalarca yasaklanması gerektiğini öngörmektedir. İHK, 19. ve 20. maddelerin birbiriyle uyumlu olduğunu ve birbirini tamamladığını belirtmektedir. 20. maddede ele alınan eylemlerin tümü 19. maddenin 3. fıkrası uyarınca kısıtlamaya tabidir. Bu nedenle, 20. maddeye dayalı olarak gerekçelendirilen bir sınırlama, madde 19, paragraf 3 ile uyumlu olmalıdır.

¹ Bkz. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

8. Dinlere hakaret, terörizmle mücadele ve aşırılıkla mücadele yasalarına ilişkin Ortak Bildiri'ye göre,² “dinlere hakaret” kavramı, kişilerin itibarının korunmasına atıfta bulunan hakaretle ilgili uluslararası standartlarla uyumlu değildir. Bu durumun nedeni ise tüm inançlar gibi dinlerin de kendilerine ait bir itibara sahip olmamasıdır. Dahası, ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların kapsamı, öncelikle gerçek kişilerin kişilik haklarının ve sosyal çıkarlarının korunmasıyla sınırlı olmalı ve dini olanlar da dahil olmak üzere belirli kurumları veya soyut kavramları veya inançları korumak için asla kullanılmamalıdır. Son olarak, hoşgörüsüzlüğü önlemek için ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların kapsamı da ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete teşvik oluşturan ulusal, ırksal veya dini nefretin savunulmasıyla sınırlandırılmalıdır.
9. Ortak Bildiride, din, inanç veya düşünce ekolü eleştirisi ile o dine veya inanca bağlılıklarından dolayı bireylere yapılan saldırılar arasında önemli bir fark olduğu vurgulanmıştır.
10. Bu nedenle üç kavram arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir: dinin kutsallarına sövme ve hakaret, dini gruplara hakaret ve dini nefrete tahrik. Bu kavramların genel bir tanımı olmamakla birlikte, **dinin kutsallarına sövme**, Tanrı'ya hakaret veya aşağılama veya saygısızlık gösterme ve dolayısıyla kutsal kabul edilen herhangi bir şeye karşı suç olarak tanımlanabilecektir³. Benzer şekilde, **dini gruplara hakaret**, belirli bir dine mensup olmaktan kaynaklanan hakaret veya dini duygulara hakaret olarak tanımlanabilecektir. Öte yandan **dini nefret**, dini inanç veya dini inanç eksikliğine atıfta bulunarak tanımlanan bir grup kişiye yönelik nefret olarak tanımlanabilecektir. Dahası, Oxford İngilizce Sözlüğünde **nefret**, 'nefret hissi veya duygusu, aktif hoşlanmama, iğrenme, düşmanlık, kötü niyet, suinayet' olarak ve **nefret etme** ise “çok güçlü bir hoşlanmama, tikslenme, kötü niyete dayanma ve "sevmek" fiilinin tam tersi olarak tanımlanmaktadır. Dini nefret söyleminin tam olarak hangi unsurlardan oluştuğunu tanımlamaya çalışırken bu tanımların tümü dikkate alınmalıdır.
11. Ayrıca belirtmek gerekir ki “**nefret söylemi**” için uluslararası hukuk kapsamında evrensel olarak kabul edilen bir tanım bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu için hazırladığı 2019 tarihli raporunda sözleşmesel uluslararası hukuk tarafından tanımlanmamış olan “nefret söylemi” kavramının, ikili bir belirsizlik içerdiğini belirtmiştir. Kavramın muğlaklığı ve anlamı konusunda bir görüş birliğinin bulunmaması nedeniyle geniş bir alanda hukuka uygun ifadelerin sınırlandırılması için kötüye kullanılma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. ”⁴

² BM Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi, OAS İfade Özgürlüğü Özel Raportörü ve AİHHK (Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu) İfade Özgürlüğü ve Bilgiye Erişim Özel Raportörü tarafından 9 Aralık 2008 tarihinde Atina'da kabul edilen dinlere hakaret ve terörle mücadele ve aşırılıkla mücadele mevzuatı hakkında ortak bildiri, <https://www.article19.org/resources/joint-declaration-defamation-religions-anti-terrorism-anti-extremism-legislation/>

³ Bu tanım Kültür, Bilim ve Eğitim ve Medya Komitesinin kişilerin dini görüşleri nedeniyle dine küfür etme, dini hakaret ve nefret söylemi Hakkında Raporunda (Doc. 11296), 8 Haziran 2007 yer almaktadır.

⁴ BM İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, Yıllık Rapor, UN Doc. A/HRC/22/17/Add.4, para. 1.

12. Birleşmiş Milletlerin ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete teşvik edecek şekilde savunulmasının yasaklanmasına ilişkin Rabat Eylem Planında⁵, “**nefret ve düşmanlık**” terimlerinin hedef kitleye karşı yoğun ve mantıksız bir şekilde gösterilen aşağılama, düşmanlık ve nefret etme duygularını ifade ettiği; “**savunuculuk**” terimi, hedef kitleye karşı nefreti açıkça teşvik etme niyetini gerektirdiği şeklinde anlaşılması gerektiği; “**teşvik**” teriminin, ulusal, ırksal veya dini gruplarla ilgili olarak bu gruplara mensup kişilere karşı yakın bir ayrımcılık, düşmanlık veya şiddet riski oluşturacak nitelikteki açıklamaları ifade ettiği belirtilmiştir.⁶
13. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) 15 No’lu Genel Politika Tavsiye Kararlarında, nefret söylemi aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“Bir kişiye veya bir gruba karşı aşağılama, nefret veya kötölemenin savunulması, teşvik edilmesi veya kışkırtılmasının yanı sıra ırk, renk, köken, ulusal veya etnik köken, yaş, engellilik, dil, din veya inanç, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim ve diğer kişisel özellikler veya statü nedeniyle bir kişi veya gruba yönelik her türlü taciz, hakaret, olumsuz klişeleştirme, damgalama veya tehdit; mahkemelerce meydana geldiği tespit edilen soykırım suçlarının, insanlığa karşı suçların veya savaş suçlarının, alenen inkarı, önemsizleştirilmesi, meşrulaştırılması veya göz yumulması ve bu tür suçları işledikleri için hüküm giymiş kişilerin yüceltilmesi şeklinde olabilir.”⁷
14. Tüm bu çeşitli tanımlamalar göz önüne alındığında, dini nefret söylemi, bazı dini özelliklerine dayanarak belirlenmiş bir sosyal grubun itibarının aşağılanması ile birlikte o gruba yönelik ayrımcılığa, düşmanlığa ve şiddete tahrik olarak tanımlanabilir.⁸
15. Uluslararası hukuktaki genel eğilime göre, tanrıya veya kutsallara hakaret etmeyi suç olarak tanımlayan dinin kutsallarına sövme yasaları veya dini inançları, değerleri veya duyguları aşağılamayı yasaklayan dini hakaret yasaları meşru olarak kabul edilemez. Bununla birlikte, dini nefreti suç olarak tanımlayan yasalar uluslararası insan hakları normlarına aykırılık oluşturmaz.
16. AİHS’nin 10/2 maddesi, ifade özgürlüğüne yasa ile öngörülmesi koşulu ile ve özel olarak listelenmiş meşru amaçlarla demokratik bir toplumda gerekli olan formaliteler, koşullar, kısıtlamalar veya cezalar getirilmesini öngörmektedir.
17. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi 1805(2007) No’lu dinin kutsallarına sövme, dini gruplara hakaret ve dinleri nedeniyle kişilere yönelik nefret söylemi hakkındaki

⁵ Rabat Eylem Planı, 2013 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği himayesinde toplanan üst düzey insan hakları uzmanları grubunun tartışmasının sonucu oluşturulmuştur.

⁶ Bkz. <https://www.ohchr.org/en/issues/freedomofopinion/articles19-20/pages/index.aspx>

⁷ Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) 15 No’lu Genel Politika Tavsiye Kararları, 8 Aralık 2015, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

⁸ Avrupa’da Nefret Suçları ve Nefret Söylemi: Uluslararası Hukuk İlkelilerinin Kapsamlı Analizi, AB Çapında Çalışma ve Ulusal Değerlendirmeler, PRISM, p. 11

Tavsiyesinde, “yerel mevzuatların sadece kasten ve ciddi derecede kamu düzenini bozan ve şiddet çağrısı içeren dine yönelik ifadelerin cezalandırılabilceğini” belirtmiştir.⁹

18. Venedik Komisyonu, 2008 yılında ifade özgürlüğü ile din özgürlüğü arasındaki ilişkiye dair: dinin kutsallarına sövme, dini gruplara hakaret ve dinsel nefreti kışkırtmanın düzenlenmesi ve kovuşturulması sorunu ile ilgili olarak kapsamlı bir rapor kabul etmiştir.¹⁰ Komisyon, gerçek bir demokraside ifade özgürlüğüne sınırlama uygulamasının, aşırı da olsa, toplumu muhalif görüşlerden korumanın bir yolu olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Açık kamusal tartışmanın sağlanması ve korunması, toplumu ve bireyleri ayrımcılığa karşı korurken ifade özgürlüğü ve din gibi devredilemez ve vazgeçilemez temel değerleri aynı anda korumanın birincil yolu olmalıdır. Yasaklanması gereken, sadece nefrete teşvik eden ve temelde demokratik bir rejimle bağdaşmayan fikirlerin yayınlanması veya dile getirilmesi olmalıdır.¹¹
19. Komisyona göre, herhangi bir demokratik toplumun dayandığı çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik kavramları, ifade özgürlüğü hakkına dahil olduğu varsayılan sorumluluk, bir kişinin sırf kendisine ait olmadığı için bir dini bir görüşe maruz kalmaktan, korunması gerektiği anlamına gelmemelidir. İfade özgürlüğü üzerindeki herhangi bir kısıtlamanın amacı, inanç sistemlerini eleştirmeden korumaktan ziyade, belirli inançlara veya görüşlere sahip bireyleri korumak olmalıdır. İfade özgürlüğü, bir bireye veya gruplara karşı nefreti savunmak anlamına gelmediği sürece, inanç sistemlerini, fikirleri ve kurumları sert ve mantıksız bir şekilde bile olsa, incelemeye, açıkça tartışmaya ve eleştirmeye izin verilmesi gerektiğini ifade eder.¹²
20. Bu nedenle Komisyon, (a) dini nefret de dahil olmak üzere nefrete kışkırtmanın cezai yaptırımların konusu olması gerektiğini; (b) dini gruplara hakaretin (yani dini duygulara karşı hakaret) temel bir bileşen olarak nefrete kışkırtma unsuru olmadan bir suç olarak tanımlanmasının gerekli ve istenen bir durum olmadığını, (c) dinin kutsallarına sövme suçunun yeniden yürürlüğe girmemek üzere kaldırılmasını önermiştir.¹³
21. Komisyon, kişinin inançlarına saygı gösterilmesi hakkını ihlal eden yasadışı ifade biçimleriyle ilgili olarak cezai yaptırımların, istenen kişisel hakların kamu yararı amacıyla korumasını sağlayabilecek başka hiçbir yöntemin bulunmadığı hallerde uygulanacak sıkı bir şekilde meşrulaştırılması gereken son çare tedbirleri olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Komisyon ayrıca, dini gruplar da dahil olmak üzere diğer grupların üyelerine yönelik nefret söyleminin “Sözleşme'nin temel değerleriyle, özellikle hoşgörü, sosyal barış ve ayrımcılık

⁹ 29 Haziran 2007 tarihli Meclis tartışması, Meclis tarafından 29 Haziran 2007 tarihinde kabul edilen öneri, ayrıca bkz. 28 Haziran 2006 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen ifade özgürlüğü ve dini inançlara saygı hakkındaki Res (2006) 1510

¹⁰ Venedik Komisyonu, İfade özgürlüğü ile din özgürlüğü arasındaki ilişki hakkında Rapor: Dinin kutsallarına sövme, dini gruplara hakaret ve dinsel nefrete kışkırtmanın düzenlenmesi ve kovuşturulması sorunu, 17-18 Ekim 2008, Belge No. CDL-AD (2008) 026 [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)026-e)

¹¹ *Ibid*, para. 46.

¹² *Ibid*, para. 49.

¹³ *Ibid*, para. 89.

yasağı ile çeliştiğini” ve Sözleşme'nin 10. maddesinin sağladığı korumadan yararlanamayacağını vurgulamıştır. Nefret söylemi bu nedenle cezai yaptırımları meşru kılmaktadır.¹⁴

22. Bununla birlikte Komisyon, **esasen azınlıkları tacizlere, aşırıcılığa veya ırkçılığa karşı korumayı amaçlayan nefret söylemi yasalarının tam tersi bir amaçla muhalefetin ve muhalif seslerin, azınlıkların susturulması ve egemen siyasi, sosyal ve ahlaki söylem ve ideolojileri güçlendirme amacıyla kullanılmasından kaçınılması konusunda uyarıda bulunmuştur.**
23. Dinsel duygulara yönelik hakaret (hatta dinin kutsallarına sövme) ile nefret söylemi arasındaki sınırlarla ilgili olarak Komisyon, hakaret içeren bir konuşmada fikirlerin ifade edilmesi ile nefrete tahrik arasındaki ayırım çizgisinin tespit edilmesinin genellikle zor olduğunu kabul etmiştir. Ancak bu sorun, dini duygulara hakaretin cezalandırılması yerine, nefrete tahrik kavramının uygun bir şekilde yorumlanması ile çözümlenmelidir.¹⁵
24. BM İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, “Sözleşme'nin 20 (2) maddesi uyarınca ifadesi yasaklanması gereken kişinin, savunusu teşvik teşkil eden bir ifade olmasının kritik [bir] nokta olduğunu belirtmiştir. Ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete teşvik oluşturan nefreti savunmayan bir kişi, örneğin, bir azınlığı, dini bir ilkenin veya tarihi olayın rencide edici bir yorumunu savunan veya nefret ve tahrik örneklerini bildiren veya konuyla ilgili farkındalık yaratmak için paylaşan kişiler 20. madde (veya insan hakları hukukunun herhangi bir hükmü) uyarınca susturulamayacaktır. Devlet bu ifadeye katılmasa veya bu ifadeler rahatsız edici olsa dahi, Devlet tarafından korunmalıdır.”¹⁶
25. Venedik Komisyonu, bir ifadenin bir hakaret içerip içermediğine veya nefret söylemi oluşturup oluşturmadığına karar vermek için dikkate alınması gereken bazı unsurlar önermiştir: ifadenin dile getirildiği bağlam; hitap ettiği kitle; ifadenin resmi sıfatıyla bir kişi tarafından yapılıp yapılmadığı, özellikle bu kişinin belirli görevleri yerine getirip getirmediği.¹⁷
26. Bu değişik kıstaslar, uluslararası insan hakları standartlarına ve içtihatlarla dayalı olarak, ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete tahrik oluşturan ulusal, ırksal veya dini nefretin savunuculuğunun yasaklanmasına ilişkin Rabat Eylem Planı, MSHUS madde 20.2 kapsamındaki yasak eşiğine ulaşıp ulaşmadığını belirlemek açısından “nefretin” şiddetini değerlendirmek için altı kriter belirlemiştir:

“(1) İfadenin Bağlamı: Belirli ifadelerin hedef kitleye karşı ayrımcılık, düşmanlık veya şiddeti teşvik edip etmediğini değerlendirirken bağlam çok büyük önem arz eder, bağlamın hem niyet hem de nedensellik üzerinde doğrudan etkisi olabilir. Bağlam analizi, konuşma eylemini konuşmanın yapıldığı ve yayıldığı sırada geçerli olan sosyal ve politik bağlam içerisine yerleştirmelidir;

¹⁴ *Ibid*, para. 55-56.

¹⁵ *Ibid*, para. 64.

¹⁶ BM İfade özgürlüğü Özel Raportörü, Yıllık rapor, BM Doc. A/HRC/22/17/Add.4, para. 10.

¹⁷ Venedik Komisyonu Raporu CDL-AA(2008)026, opcit 10, para. 69.

(2) **Konuşmacının** pozisyonu ya da statüsü: Konuşmacının toplumdaki konumu veya statüsü, özellikle de konuşmanın hitap ettiği kitle bağlamında kişi veya kuruluşun itibarı göz önünde bulundurulmalı;

(3) Dinleyici kitleyi hedef grup aleyhine kışkırtma **Kastı** MSHUS'nin 20. maddesi kastı öngörmektedir. MSHUS'nin 20. maddesi uyarınca bir eylemin suç teşkil etmesi için ihmal ve tedbirsizlik yeterli değildir, çünkü bu madde yalnızca materyalin dağıtımını veya dolaşımını yerine "savunuculuk" ve "teşviki" düzenlemektedir. Bu bağlamda, konuşma eyleminin nesnesi ve konusu ile dinleyici arasında üçlü bir ilişkinin etkinleştirilmesini gerektirmektedir;

(4) Konuşmanın **içeriği** ve biçimi: Konuşmanın içeriği, mahkemenin müzakerelerinin kilit odaklarından birini oluşturmaktadır ve teşvik etmenin kritik bir unsurudur. İçerik analizi, konuşmanın ne derece provokatör ve doğrudan olduğunun yanı sıra konuşmada yer alan argümanların biçimini, tarzını ve doğasını veya ileri sürülen argümanlar arasındaki dengeyi içerebilir;

(5) Konuşmanın yayılma **boyutu**: Boyut; konuşma eyleminin ulaştığı alan, kamusal niteliği, ehemmiyeti ve dinleyicisinin çokluğu gibi unsurları içerir. Dikkate alınacak diğer unsurlar arasında konuşmanın halka açık olup olmadığı, hangi yaygınlaştırma araçlarının kullanıldığı, örneğin tek bir broşürle mi yoksa ana akım medyada yayın yoluyla veya internet aracılığıyla mı yapıldığı; iletişimin sıklığı, miktarı ve kapsamı, dinleyicilerin teşvik üzerine harekete geçme araçları olup olmadığı, ifadenin (ya da çalışmanın) kısıtlı bir ortamda mı yayıldığı yoksa genel halkın erişimine açık olup olmadığı da yer alır;

(6) **Zarar ihtimali ve yakınlığı**: Teşvik, tanımı gereği bir tehlike suçudur. Bir konuşmanın teşvik suçunu oluşturabilmesi için teşvik edilen eylemin gerçekleştirilmiş olması gerekmez. Ancak, bir dereceye kadar zarar verme riski tespit edilmelidir. Yani mahkemeler, konuşmanın makul bir şekilde hedef gruba karşı harekete geçirme potansiyeli olduğunu göstermek zorundadır, söz konusu nedensellik doğrudan olmalıdır."¹⁸

27. AİHM, bazı davalarda, başvuruçuların eylemlerinin veya ifadelerinin dini nefret oluşturduğuna karar vermiş ve başvuruları kabul edilemez bulmuştur. Norwood/Birleşik Krallık (no. 23131/03, 16.11.2004) davasında, başvuruçunun, üyesi olduğu İngiliz Ulusal Partisi tarafından verilen ve İkiz Kuleleri alevler içinde gösteren bir afişi penceresinde sergilemiştir. Afişte ayrıca " İslam Britanya'dan Defol- İngiliz Halkını Koruyun" sözleri yer almaktadır. Sonuç olarak, başvuruçuyu dini bir gruba yönelik ağır düşmanlıktan mahkûm edilmiştir. Başvuruçuyu, diğer hususların yanı sıra, ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, başvuruyu konu bakımından yetkisizlik nedeniyle (ratione materiae) kabul edilemez bulmuştur. Mahkeme özellikle, bir grubu bütün olarak ağır bir terörizm eylemiyle bağdaştıran bu tür genel ve şiddetli bir saldırının, başta hoşgörü, sosyal barış ve ayrımcılık yasağı olmak üzere Sözleşme tarafından öngörülen ve güvence altına alınan değerlerle bağdaşmadığını tespit etmiştir. Mahkeme, bu nedenle, başvuruçunun söz

¹⁸ BM Rabat Eylem Raporu, para. 29, BM İfade özgürlüğü Özel Raportörü tarafından desteklenmiştir. <https://undocs.org/A/HRC/22/17/Add.4>

konusu afişi sergilemesinin Sözleşme'nin 17. maddesi (hakların kötüye kullanılması yasağı) anlamında bir eylem oluşturduğuna ve bu nedenle başvuranın 10. maddenin (ifade özgürlüğü) korumasından yararlanamayacağına karar vermiştir.

28. Belkacem/Belçika Başvurusu (no. 34367/14, 27.06.2017), 2012 yılında feshedilen “Sharia4Belgium” (Belçika için Şeriat) örgütünün lideri ve sözcüsünün YouTube videolarında Müslüman olmayan gruplar ve şeriatla ilgili yaptığı açıklamalar nedeniyle ayrımcılığa, nefrete ve şiddete kışkırtma nedeniyle mahkûm edilmesiyle ilgilidir. Başvurucu, başkalarını nefrete, şiddete veya ayrımcılığa kışkırtma niyetinde olmadığını, sadece fikirlerini yaymaya çalıştığını iddia etmiştir. Sözlerinin yalnızca ifade ve din özgürlüğünün bir tezahürü olduğunu ve kamu düzenine tehdit oluşturmayacağına meyilli olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme, başvuruyu konu bakımından yetkisizlik nedeniyle (ratione materiae) kabul edilemez bulmuştur. Mahkeme özellikle, başvurunun sözlerinde dinleyicileri Müslüman olmayanları alt etmeye, onlara bir ders vermeye ve onlarla savaşmaya çağırdığını kaydetmiştir. Mahkeme, söz konusu açıklamaların belirgin şekilde nefret içerikli olduğunu ve başvurunun kayıtlarıyla tüm gayrimüslimlere karşı nefret, ayrımcılık ve şiddet uyandırmaya çalıştığını değerlendirmiştir. Mahkemenin görüşüne göre, böylesi genel ve şiddetli bir saldırı, AİHS'nin altında yatan hoşgörü, sosyal barış ve ayrımcılık yasağı değerleriyle bağdaşmamaktadır. Başvurucunun şeriatla ilgili görüşlerine atıfta bulunarak, Mahkeme ayrıca, daha önce şeriatı savunmak için şiddet çağrısında bulunmanın nefret söylemi olarak görülebileceğine ve her Sözleşmeci Devletin aşırı dini muhafazakarlığa dayalı siyasi hareketlere karşı çıkma hakkına sahip olduğuna karar verdiğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle, Belkacem/Belçika davasında Mahkeme, başvurunun, Sözleşme'nin ruhuna açıkça aykırı olan amaçlar için ifade özgürlüğü hakkını kullanarak, Sözleşme'nin 10. maddesini gerçek amacından saptırmaya çalıştığını değerlendirmiştir. Buna göre Mahkeme, Sözleşme'nin 17. maddesi uyarınca, başvurunun 10. maddenin korumasını talep edemeyeceğine karar vermiştir.
29. Bununla birlikte, bazı başvurularda Mahkeme, dini nefreti kışkırtma nedeniyle verilen mahkumiyetlerin başvuru sahiplerinin ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir. Örneğin, yakın tarihli Tagiyev ve Huseynov/Azerbaycan Başvurusunda (no. 13274/08, 05.12.2019), başvuru sahiplerinin- tanınmış bir yazar ve köşe yazarı ve bir editör- 2006 yılında yayınladıkları bir makalede İslam dinine ilişkin açıklamalarıyla dine karşı nefrete tahrik suçundan aleyhlerinde hüküm kurulmuştur. Mahkeme, başvuru sahiplerinin mahkumiyetlerinin aşırı olduğunu ve ifade özgürlüklerini ihlal ettiğini tespit ederek, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, söz konusu yazıda Batı ve Doğu değerlerinin karşılaştırıldığının ve bu nedenle kamu yararına olan bir konu yani dinin toplumdaki rolü hakkındaki tartışmaya katkıda bulunduğunu kaydetmiş ve ulusal mahkemelerin başvuru sahiplerinin mahkumiyetinin neden gerekli olduğunu gerekçelendirmediğini ortaya koymuştur. Nitekim mahkemeler, yalnızca seçilmiş ifadelerin dine karşı nefret ve düşmanlığa tahrik ettiğini iddia eden ancak tüm metnin bağlamını incelemeyen ve dine saygı ile din hakkında yorum yapma hakkında dengeleme işlemi yapılmaksızın hazırlanmış bir rapora dayanarak karar vermiştir.

30. Ayrıca Mahkeme, İ.A./Türkiye Başvurusunda (no. 42571/98, 13.09.2005) İslam dinine ve Hz. Muhammed aleyhine hakaret içeren ifadelerden dolayı mahkûm edilmesi nedeniyle başvuruçunun ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine dörde karşı üç oyla karar vermiş olsa da başvuruçunun Kuran'ı eleştirdiği bir kitaptaki benzer ifadeler nedeniyle Aydın Tatlav/Türkiye Başvurusunda (no. 50692/99, 02.05.2006) başvuruçunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini tespit etmiştir.
31. Avrupa Mahkemesi bu nedenle, dinin kutsallarına sövmeyi suç olarak tanımlayan yasalarının Sözleşme'ye kategorik olarak aykırı olduğunu açıkça belirtmemiş, kategorik olarak dini gruplara hakaret yasalarını reddetmemiş, ancak çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin "demokratik bir toplumun" ayırt edici özellikleri olduğunu hatırlatarak, dinlerini açıkça yaşama özgürlüğünü kullananların da dini bir çoğunluğun veya bir azınlığın üyeleri olmalarına bakılmaksızın, makul olarak her türlü eleştiriden muaf olmayı bekleyemeyeceklerini hatırlatmıştır. Kişiler, kendi dini inançlarını başkalarının inkâr etmelerini ve hatta inançlarına karşı öğretilerin başkaları tarafından yayılmasını hoş görmeli ve kabul etmelidirler (İ.A. / Türkiye, no. 42571/98, para. 28, 13.09.2005).
32. İFÖD, nefret söylemiyle ilgili Rabat Eylem Planı eşik testinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ifade özgürlüğü ile din hakkı arasında denge kurmaya ilişkin içtihadıyla uyumlu olduğu görüşündedir. AİHM, beyanın sosyal ve siyasal bağlamını, konuşmacının pozisyonunu ve statüsünü, konuşmanın içeriğini ve şeklini, yayılma boyutunu, dinleyiciyi bir hedef gruba karşı kışkırtma kastı olup olmadığını ve zarar verme olasılığını ve tehlikenin yakınlığını dikkate almaktadır. Bu bağlamda İFÖD, sosyal medya paylaşımlarının; paylaşım yapanın statüsü, yayınlandığı sosyal medya platformunun niteliği, yayılma boyutu ve gönderinin içeriği ve bağlamı kadar etkisinin değerlendirilmesi gerektiğini Mahkemenin dikkatine sunmak ister.
33. **İlk olarak** Mahkeme, başvuruçunun Facebook'ta paylaşım yaptığı sırada veya yargılandığı sırada kamuoyu önünde, tanınmış veya etkili bir şahıs olup olmadığını (Stomakhin/Rusya, no. 52273/07, 09.05.2018, §131) veya tanınmış bir blog yazarı veya YouTuber olup olmadığını (Rebechenko/Rusya, no. 10257/17, 16.04.2019, § 25) veya popüler bir sosyal medyanın kullanıcısı olup olmadığını (Magyar Helsinki Bizottság/Macaristan [BD] , no. 18030/11, § 168, AİHM 2016) veya kamuya mal olmuş veya nüfuzlu bir kişi olup olmadığını (aksine, Osmani ve Diğerleri/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, no. 50841/99, 11.10.2001; Féret/Belçika, no. 15615/07, §§ 75 ve 76) incelenmelidir. Bu sayede başvuruçunun ilgili ifadelerinin potansiyel etkisini artırabilecek durumların varlığı tespit edilecektir (Savva Terentyev, § 81).
34. **İkinci olarak**, sosyal medya platformları ile kullanıcıların bu tür platformları nasıl kullanmayı seçtiği arasında önemli farklılıklar vardır. Örneğin, Twitter büyük ölçüde açık bir mikro-blog platformu olarak kabul edilirken, Facebook genellikle yarı kapalı bir platform olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuruçunun yarı kapalı bir sosyal medya platformunda, yani Facebook'ta siyasi nitelikte bir dizi gönderi paylaştığına dikkat etmelidir. Facebook platformunun kullanıcıları, hesaplarının ve profillerinin herkese açık olup olmayacağına veya hesaplarının aile ve arkadaşlarla sınırlı

olup olmayacağına kendileri karar vermektedirler. Bu nedenle, başvurusunun Facebook faaliyetleri tamamen halka açık bir internet platformunda, İnternet sitesinde veya blogda gerçekleşmemiştir (krş. Savva Terentyev/Rusya, no. 10692/09, 28.08.2018, § 79).

35. **Üçüncü olarak** Mahkeme, bir müdahalenin orantılılığının değerlendirilmesinde, ilgili ifadenin paylaşıldığı aracın potansiyel etkisinin önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir (Murphy/İrlanda, no. 44179/98, § 69, ECHR 2003 IX). Mahkemenin içtihadına göre "küçük bir okuyucu kitlesine ulaşan bir ifadenin erişiminin ve dolayısıyla potansiyel etkisinin, ana akım veya çok ziyaret edilen İnternet sayfalarında yayınlanan bir ifadeyle kesinlikle aynı olmadığı açıktır" (Savva Terentyev, § 79). Bu nedenle, çevrimiçi bir yayının halka erişiminin boyutunu belirlemek için potansiyel bir etkinin değerlendirilmesi önemlidir. Benzer şekilde, Tamiz/Birleşik Krallık Başvurusuna ilişkin kabul edilebilirlik kararında (no. 3877/14, 19.09.2017), Mahkemece, "milyonlarca İnternet kullanıcısının her gün çevrimiçi olarak birçok yorum paylaştığını ve bu ifadelerin çoğunun saldırgan ve hatta hakaretamiz olarak algılanabileceğini" belirtilmiştir. Bununla birlikte, "**yorumların çoğunluğunun nitelik olarak çok önemsiz olması, u ve/veya yayınların erişim boyutu sınırlı olabileceğinden**" (§80-81) başka bir kişinin itibarına ya da devlet kurumlarına önemli bir zarar vermesi söz konusu olamayacağından cezai kovuşturmayaya ya da işten çıkarma gibi başka bir yaptırıma tabi tutulmaya neden olamayacaktır.
36. Düşünce ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör Frank La Rue, İnsan Hakları Konseyi'nin 7 Eylül 2012 tarihli 16/4, A / 67/357 sayılı kararına uygun olarak sunduğu raporunda da "Bir kişi tarafından küçük ve kısıtlı bir Facebook kullanıcı grubu ile paylaşılan bir ifade ile ana akım bir İnternet sitesinde yayınlanan bir ifadenin aynı ağırlığı taşımadığını" (§ 46) belirtmiştir.
37. **Dördüncü olarak**, Mahkeme, paylaşımların içeriğini dikkate almalı ve bazı dini uygulamalara ilişkin siyasi eleştiri niteliği taşıyıp taşımadığını, ve iktidar partisi tarafından dinin ve camilerin siyasi amaçla kullanımı konusunda kamusal bir tartışmaya katkı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini dikkate almalıdır. Mahkeme ayrıca, başvuru "dini inançları" nedeniyle toplumun belirli bir bölümünü hedef alıp almadığını ve paylaşımlarının belirli bir hedef gruba karşı şiddet, nefret veya ayrımcılık çağrısında bulunup bulunmadığını, ve değerlendirmelidir.
38. **Beşinci olarak**, Mahkeme, başvuru yayınladığı açıklamaların kamuoyunun dikkatini çekip çekmediğini değerlendirmelidir. Verebilecekleri zarar olasılığını değerlendirmek için paylaşımların kimlere ulaştığını ve kamuoyu tarafından gördüğü ilgiyi belirlemek önemlidir.
39. **Son olarak** Mahkeme, başvurusunun insanları hedeflenen gruba karşı nefret, şiddet veya ayrımcılığa kışkırtma niyetinde olup olmadığını da değerlendirmelidir.

Türkiye’de Hukuki Durum

40. Türkiye, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne (MSHUS), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeye (CEDAW), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeye (CERD), Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeye (CMW), Çocuk

Hakları Sözleşmesi (ÇHS), Engelli Hakları Sözleşmesi'ne (CRPD) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraftır.

41. Anayasanın 90. maddesi uyarınca usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda uluslararası sözleşme hükümleri esas alınır. Bu nedenle Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere aykırı alınan her bir karar aynı zamanda Anayasaya da aykırılık teşkil edecektir.
42. Bir devletin, kendi iç hukukunun hükümlerine dayanarak sözleşmesel yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınmaması Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 27. maddesinde tanımlandığı üzere uluslararası hukukun temel bir ilkesidir.
43. Bu nedenle, ulusal yargı makamları, "*Halkın bir kesimini sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılıklarına dayanarak alenen aşağılayan kişi altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*" şeklindeki Türk Ceza Kanunu'nun 216/2 maddesini uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak yorumlamak ve uygulamakla yükümlüdür. Dolayısıyla Türk mahkemeleri bu hükmü yukarıda açıklanan uluslararası ilkelere göre yorumlamalı ve uygulamalıdır. Buna göre, bir ifade ancak şiddete, nefrete veya ayrımcılığa teşvik unsuru içeriyorsa bu hükme göre cezalandırılabilir.

10. Maddeye ilişkin Usuli Güvenceler

44. Mahkeme, 10. maddenin Sözleşmeciler taraflara usuli yükümlülükler yüklediğini ve Mahkemenin görevinin ilgili müdahaleyi bir bütün olarak somut olaylar ışığında değerlendirmek ve bunun "güdülen meşru amaç ile orantılılığını" ve ulusal makamların müdahalenin haklılığına ilişkin öne sürdükleri gerekçelerin "ilgililik ve yeterliliğini" incelemek olduğunu ortaya koymuştur. Bunu yaparken, Mahkeme, ulusal makamların 10. maddede belirtilen ilkelere uygun standartları uyguladıklarından ve ayrıca somut olaylara uygun bir değerlendirmeye dayandıklarından emin olmalıdır. Mahkeme, yargılamaların adilliklerinin ve başvuruca verilen usul güvencelerinin, 10. madde ile güvence altına alınan ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin orantılılığını değerlendirirken dikkate alınması gereken unsurlar olduğunu da vurgulamıştır (Baka/Macaristan [BD], no. 20261/12, § 161, 23.06.2016; Kula / Türkiye, no. 20233/06, §§ 45 ve 46, 19.06.2018).
45. Bu bağlamda Mahkeme, taraflara iddialarının dinlendiğini göstermesi; karara itiraz etme veya üst kanun yoluna taşıma olanağı vermesi ve aynı zamanda kamuya yargı kararının gerekçelerini gösterme amacı taşıdığı için **bir kararın gerekçelerinin belirtilmesi yükümlülüğünün Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uyarınca temel bir usuli güvence olduğunu tespit etmiştir**. Bu genel kural, ayrıca, yerel mahkemelerin bir müdahale için "ilgili" ve "yeterli" gerekçeler sunmasını zorunlu kılarak, Sözleşmenin 10 ve 11. maddeleri kapsamındaki özel yükümlülükler dönüşmektedir. Bu yükümlülük ayrıca, kişilerin ifade özgürlüklerini veya toplanma özgürlüklerini sınırlayan bir mahkeme kararının arkasındaki nedenleri öğrenmelerine ve bunlara itiraz etmelerine olanak tanımakta ve böylece Sözleşmenin 10. ve 11. maddeleri kapsamında korunan haklara keyfi müdahaleye karşı önemli bir usul güvencesi sunmaktadır (Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa [BD],

no. 21279/02 ve 36448/02, § 45, ECHR 2007 IV; Obukhova/Rusya, no. 34736/03, § 25, 08.01.2009; Sapan / Türkiye, no. 44102/04, §§ 40-42, 08.06.2010; Cumhuriyet Vakfı ve Diğerleri/Türkiye, no. 28255/07, §§ 67-68, 08.10.2013; Gülcü/Türkiye, no. 17526/10, § 114, 19.01.2016).

46. İFÖD, Anayasa Mahkemesi de dahil olmak üzere yerel mahkemelerin, ihtilaf konusu sosyal medya paylaşımını AİHM tarafından geliştirilen ilkeler ışığında değerlendirmemesinin ve ilgili ve yeterli gerekçelerin sunulmamasının kendi başına usul yükümlülüğünün ihlali olduğu görüşündedir. Bu nedenle Mahkeme, yukarıda belirtilen altı aşamalı eşik testine göre, yerel mahkemelerin başvuruçunun Facebook gönderilerinin neden dini nefrete yönelik tahrik oluşturduğuna ilişkin ilgili ve yeterli açıklama sağlayıp sağlamadığını değerlendirmelidir.

Sonuç

47. İFÖD, uluslararası insan hakları hukukunun soyut olarak dinleri veya inanç sistemlerini değil, insan haklarını koruduğunu vurgulamak istemektedir. Yukarıda açıklandığı üzere uluslararası insan hakları kurumlarının dini hakaret yasalarını kategorik olarak reddetmektedir. Venedik Komisyonu da “dinin kutsallarına sövme” yasalarının yürürlükten kaldırılmasını tavsiye etmiş; dini gruplara hakaret yasalarını ne gerekli ne de arzu edilir bulmuştur. Bu bağlamda, herhalde dini hakaret için cezai yaptırım uygulanması uluslararası insan hakları hukukuna aykırıdır.
48. İFÖD, Türk Ceza Kanunu'nun 216/2 maddesinin ancak Rabat Eylem Planında kabul edilen altı aşamalı eşik testine göre yorumlandığı ve uygulandığı takdirde uluslararası insan hakları hukuku ile uyumlu olabileceği görüşündedir. Aksi takdirde, Türk Ceza Kanunu'nun 216/2. maddesi Türk Anayasasının 90. maddesine göre Türk yargısının, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları antlaşmalarına, özellikle MSHUS'nin 19. maddesine aykırı olacaktır. Mahkeme, başvuruçunun ifade özgürlüğüne müdahalenin hukuka uygunluğunu değerlendirirken başvurunun bu yönünü dikkate almalıdır.

30.09.2020

İfade Özgürlüğü Derneği-İFÖD (Türkiye)

Web: <https://ifade.org.tr>

Twitter: @ifadeorgtr

İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD) resmi olarak ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi için Ağustos 2017'de kurulmuştur. Yeni Dernek, herkesin düşünce ve ifade özgürlüğünden ve bilgi ve bilgiye erişim ve bilgi yayma hakkından yararlandığı bir toplum öngörmektedir.